

כלניות בחירייה: תוכניות לשיקום צמחייה ובעלי חיים במרכז הארץ

פרויקט השימור בפארק אריאל שרון מצטרף לשורת יוזמות לשיקום שטחים שנפגעו בשנים של פיתוח ובנייה, ולהשבת מינים נדירים של צומח וחי

צפיר רינת |
15:48 07.08.2013

כשהחלו אנשי חברת "פארק אריאל שרון" לתכנן את פיתוח השטח שהופקד בידיהם, הם אתרו צילום בן 60 שנה המתעד מטיילים באזור עם זרי כלניות לבנות. והנה שוב נראו לאחרונה כלניות בפארק. הפעם שתלו אותן אנשי החברה, כחלק מתוכנית שיקום הצמחייה הטבעית. הן מוקמו סמלית למרגלות אתר חירייה - בעבר מפגע סביבתי גדול והיום חלק מהפארק.

שיקום הצמחייה הטבעית בפארק אריאל שרון נקרא "פרויקט גן מקלט לשימור וביסוס צמחי בר", והוא נעשה בסיוע צוות הגן הבוטני של האוניברסיטה העברית. הוא מצטרף לשורת יוזמות מגוונות לשיקום שטחים שנפגעו בשנים של פיתוח, ולהשיב להם מינים נדירים של צומח וחי.

בשדות הסמוכים לאתר חירייה, שהיו עד לאחרונה בשימוש חקלאי, כבר נשתלו מינים רבים של צמחי בר. הם ישמשו "בנק גנים", שממנו יופצו זרעים לשטחים אחרים. "חלק גדול מהפארק יתוכנן כשטח המיועד לניקוז שטפונות. אנחנו רוצים להחזיר לו מינים שהיו בו בעבר, או מינים אופייניים לשטחים מסוג זה", אומר שי לוי, אקולוג בצוות המקים את הפארק. "זה יהיה חלק מהנוף, ליד הנחלים שנמצאים שם".

צילום: חברת פארק אריאל שרון

ילדים בטיול בפארק אריאל שרון, ליד אתר חירייה, במאי השנה

עוד כתבות בנושא

• החיות של חירייה: גם בזבל יש חיים 01.06.2012

לשדות הסמוכים לחירייה הובאו, באישור רשות הטבע והגנים, זרעים של כלניות, תורמוסים ונוריות, אך גם של מינים נדירים. "שתלנו זרעים של אגרוסטמת השדות, שהיום נותרה רק אוכלוסייה אחת שלה בארץ", אומר ד"ר אורי פרגמן־ספיר מהגן הבוטני. מין נדיר נוסף הוא הגעדה הקפחת, הנתון בסכנת הכחדה חמורה ושרד רק באתרים ספורים. לדברי לוי, שיקום הסביבה הטבעית כולל גם השבה של חיות בר לטבע. לאזור יוחזרו בעלי חיים כמו צבי יבשה, שנמצאו פצועים וטופלו בבית החולים לחיות בר של הספארי, הנמצא בסמוך.

קרוב לצומת גלילות, ליד עורק תחבורה מהעמוסים בישראל, מתקדם והולך פרויקט שיקום של צמחייה טבעית ובריכת חורף בשטחי בית הספר הכפר הירוק, השותף לפרויקט. מפקחים על הפעילות חוקרים מטעם בית הספר ללימודי סביבה על שם פורטר באוניברסיטת תל אביב, ובהם פרופ' אביטל גזית, אדריכל הנוף ליאב שלם, ומנהל הגן הבוטני באוניברסיטה, ד"ר יובל ספיר. "הרעיון הוא לקחת אדמות חקלאיות לא מנוצלות ולהשיב להן את המגוון הביולוגי", מסביר גזית. "בחלק היבשתי עשינו פעולות כמו פינוי שכבת הקרקע שיש בה מינים פולשים, וחשיפת שכבת קרקע טבעית ועמוקה יותר. לאחר מכן זרענו מינים מקומיים. הקמנו בריכת חורף כמו הברכות שהיו שם בעבר".

המקור לזרעי צמחי הבר הוא משתלות שתלמידי הכפר הירוק סייעו להכין. לדברי שלם, בשטח המיועד לשיקום נשתלו מינים נדירים כמו אזוביון דגול ותורמוס צהוב. באישור מיוחד של רשות הטבע והגנים, נשתלו באתר גם צמחי אירוס הארגמן, הייחודי לאזור מישור החוף, ההולך ונעלם בשטחים רבים.

בתחילת הפרויקט, לפני שלוש שנים, לא היה ברור אם ניתן להחזיר את הטבע לשטחים סמוכים לכביש עמוס ולשטחים חקלאיים, המרוססים ומדושנים בחומרים כימיים. "זה הצליח מאוד", אומר גזית, "יש לנו, מלבד פריחת צמחי בר, גם בריכת חורף איכותית עם מינים רבים של דו־חיים וסרטנים. מגיעים אליה גם עופות מים. בעבר טענו שאין טעם לקיים 'שמורות עציץ' המבוססות על שטח קטן מוקף שטחים בנויים וכבישים. אני טענתי שאין לנו פריווילגיה לוותר על השטחים האלה".

לדברי גזית, "החזרת צמחי בר נדירים מתאפשרת הודות לגידול במשתלות, ולמוסדות המחקר העוסקים בשימור צמחים אלה. היום יש כמה משתלות פרטיות המתמחות בזה, ומוסדות מחקר כמו בנק הגנים במכון וולקני. בנק זה אסף זרעים של עשרות צמחים נדירים והוא עושה ניסיונות בגידולם בשדות המכון. הזרעים יסייעו בעתיד להשבה נוספת של צמחי בר אל הטבע".

תוכניות שיקום הטבע נועדו לא רק להתמודדות עם נזקי עבר, אלא גם עם נזקי תוכניות פיתוח ובנייה עכשוויות. לא רחוק מראש העין מתנהל פרויקט שיקום טבע שמציל צמחים מתוכנית בנייה באתר אחד, בהעברתם לשיקום בטבע באתר סמוך. זה אזור של שטחי בתה (צמחיית שיחים) המיועד בחלקו להרחבת ראש העין. רשות הטבע והגנים יזמה העברה של חלק מהקרקע שעליה יוקמו הבתים למחצבות נטושות במרחק שני קילומטרים, בגן הלאומי מגדל צדק. הקרקע תשמש לשיקום המחצבות, והזרעים שבתוכה יהיו הבסיס להתחדשות צמחי בר.

מחצבות הפכו עם השנים אתרי פסולת פיראטיים ומפגעים סביבתיים. הקרקע המועברת אליהן נועדה להפוך אותן שוב לחלק מרצף שטחי בתה. התוצאות הראשונות של הפרויקט, שנמשך שנה, מעודדות - צמחי בר התפתחו שם. רשות הטבע והגנים גם שיקמה אחד מבורות החציבה והפכה אותו לבריכת חורף. גם בה יש סימנים לחזרת של בעלי חיים.

פעולות לשיקום הטבע נעשו בשנים האחרונות גם **בשמורת ניצנים**. שם עשתה רשות הטבע והגנים ניסיונות לעקירת צמחייה המונעת נדידת חולות דיונה. כיוון בדיקה נוסף לשיקום הוא אפיקי נחלים שהיו חצר אחורית מוזנחת של יישובים במשך שנים. רשות הטבע והגנים החלה בחודשים האחרונים בפרויקט ניסיוני להחזרת צמחי גדות טבעיים באזור שפך נחל שורק, ליד פלמחים, ובהם צמחים נדירים כמו געדת הביצות.

הרשות לאיכות הסביבה ואגף שיפור פני עיר בעיריית תל אביב חברו למרכז הקהילתי בשכונת נווה שרת, לצורך פרויקט שיקום נחל פרדסים הצמוד לשכונה. העירייה ורשות ניקוז ירקון מימנו מבצע לניקוי הנחל משאריות פסולת. אדריכלי הנוף ליאב שלם ואיתן עדן יתחילו בקרוב בהחזרת צמחייה לאחד מקטעי הנחל. לדברי יהודית ווסט, מהרשות לאיכות הסביבה, הכוונה היא להפוך את הנחל למסדרון טבעי שיחבר את נחל הירקון בתחומי תל אביב עם השטחים הפתוחים של רמת השרון השכנה.